

- (23) F. II. 484. old. v. ö. T. C. 213. old.
 (24) F. II. 488. old. v. ö. T. C. 217. old.
 (25) F. II. 493. old. v. ö. T. C. 221. old.
 (26) F. II. 484. old. v. ö. T. C. 213. old.
 (27) ld. SZEGEDY-MASZÁK Mihály: *Kemény Zsigmond*. 39–40. old.
 (28) F. II. 485. old. v. ö. T. C. 214. old.
 (29) ld. ECO, Umberto: *A nyitott mű poetikája*. In: uő: *A nyitott mű*. Válogatott tanulmányok. Bp, 1976. 24–59. old.
 (30) Itt utalhatunk az irodalomból Oscar WILDE-ra, a képzőművészek közül Gustave MOREAU-ra, KLIMT-re.

- (31) F. II. 520. old. ford. BARTÓCZ Ilona, v. ö. T. C. 254. old.
 (32) F. II. 497. old. v. ö. T. C. 227–228. old.
 (33) F. II. 499. old. v. ö. T. C. 230. old.
 (34) F. II. 494. old. v. ö. T. C. 224. old.
 (35) F. II. 511. old. v. ö. T. C. 244. old.
 (36) v. ö. FOUCAULT, Michel: *A szubjektum makrodinamikája*. Pompeji, 1994/1–2. sz. 186. old.
 (37) F. II. 516. old. v. ö. T. C. 249. old.
 (38) F. II. 515. old. v. ö. T. C. 249. old.
 (39) F. II. 522. old. v. ö. T. C. 256. old.

Felkai Piroska

A filológia kérdés(esség)e

Ady és/vagy Pilinszky

Hagyományosan a filológiai kutatás kompetenciájába tartozik az egyes szerzői életműveket reprezentáló kötetek kiadása, esetleges bővítése és gondozása. Köztudott ugyanakkor, hogy a filológus legalább annyira szerzője is az adott korpusznak, mint amennyire rendszerezője kíván lenni. Íme, egy nem minden tanulság nélküli példa a közelmúlt könyvterméséből.

Az Ady-filológia egyik legismertebb dilemmájának számít „A Minden-Titkok versei” nyitányának töredékessége. Az 1910-ben megjelent kötet darabjainak jelentős része ugyanis „A Minden-Titkok verseiből” főcím alatt látott napvilágot különböző napilapokban vagy folyóiratokban. (1) E jelentéktelennek látszó változtatás több kérdést is felvet. Egyrészt lehetséges, hogy Ady már az első közlések idején kötetkompozícióban gondolkodott, így a toldalék ennek jelzésére szolgált. Másrészt arra a következtetésre is juthatunk, hogy a kötet címe elsődlegesen a részlegesség tapasztalatát jelölte, ily módon későbbi változata eltüntette ezt az igen fontos kérdésirányt. Vagyis a toldalék ebben az esetben az egészlélésről való lemondás grammatikai származéka lehet, hiszen alapvetően nem mindegy, hogy milyen viszony létesül a „Minden” és a „versei” szavak között. Ugyanakkor a toldalékkal ellátott cím rendkívüli módon emlékeztet *Babits* első verseskötetének felütésére, hiszen a „Levelek Irisz koszorújából” hasonló dilemmákkal szembesíti befoga-

dóit, míg a részlegesség tapasztalatára való utalásai egyértelműnek tetszenek. Az Ady-féle cím egyik változata tehát felnyit egy olyan intertextust is, melynek funkciója – előfeltevésként beépülve az olvasói elvárásokba – alapvetően meghatározhatná a kötetkompozíció értelmezhetőségét.

A töredékesség látszatára való textuális utalás nyoma a nyitódarab esetében is tovább él „A Minden-Titkok versei”-nek kompozíciójában. A kötet hasonló módon szerveződik, mint Ady többi, *Baudelaire*-i könyvkonstrukciója. A ciklusokra tagoló szerkezetet jelen esetben is egy kiemelt, cím nélküli vers előzi meg: a „Bajvívás volt itt...” kezdetű költemény. A hétstrófás szövegből azonban a kiadó csak az első versszakot közölte, vagyis hatszor négy sor áldozatul esett a szerkesztésnek. A teljes változat a kötet alapmotívumainak csaknem mind egyikét felvonultatja, így kompozíciós szerepe nyilvánvaló. (2) A csonkán árválkodó négy sor azonban pusztán felvilágosító egy kérdéssíkot, ily módon egészen

más funkciót tölt be, sőt élre kerülése nem is igazán indokolható. Vagyis míg a cím esetében a részlegesség jelölője marad el, addig itt maga a töredék kap nagyobb hangsúlyt. Természetesen a későbbi Ady-kiadványok az első kiadás verzióját ismétlik.

Mielőtt rátérnénk arra, hogy az iménti összefüggések milyen történeti szituációban lesznek újra jelentések, egy kitérőt kell tennünk. 1996-ban az impozáns 'Osiris Klasszikusok' sorozatban megjelent a Pilinszky János összes verseit tartalmazó kötet. A szerkesztő, *Hafner Zoltán* a következőket írja az utószóban: „A kötet valódi újdonsága, hogy ezúttal a költő kéziratban maradt lírai darabjai is megjelennek. Előbb a diákkori zsengek szerepelnek (...), majd azok a kései versek következnek, amelyek korabeli megjelenéséről nincs tudomásunk (...), végül pedig a fennmaradt töredékekből olvasható egy bő válogatás.” (3) A kiadvány emellett azonban egy másik újdonsággal is szolgál. A töredékeket lapozgatván egyszer fel-tűnik Pilinszky 'Bajvívás volt itt...' kezdetű, 1961-re datált négysorososa. A szöveg egy kisbetű/nagybetű eltéréssel megegyezik 'A Minden-Titkok versei'-nek nyitódarabjával. Vagyis immáron bekerült egy Ady-vers a Pilinszky-kánonba... Filológiai baklövésről lehet szó? Netán Pilinszky megírta szó szerint az Ady-költeményt? A továbbiakban e kontextusváltás lehetséges értelmezéseire koncentrálnak.

Kézenfekvő magyarázatnak látszik a filológiai tévedés esete. (4) Eszerint Pilinszky lemásolta Ady versének azt a töredékét, melyet bármilyen, 'A Minden-Titkok versei'-t közlő kiadványban elérhetett. A filológus – történeti ismereteinek hiányában – nem ismervén fel az Ady-darabot, elfogadta azt Pilinszky-versnek, hiszen köti a kézírás kényszerítő ereje. Mindez egyrészt a filológiai tevékenység történeti vakságára utalhat: mivel kizárólagos kutatási területe van, a kontextus feltérképezése kívül esik látószögén. Másrészt a kézírásban való feltétlen hit olyan hierarchizált szöveg-univerzumot eredményez, melynek csúcsán az adott szerző kéziratjai foglalnak he-

lyet, s ezeket kultikus fény övezi. Mindkét előfeltevés a filológiai munka végleges devalválódásához vezethet. Nem is beszélve arról, hogy az ilyen hitelét veszített eljárásból azonnal következik: az olvasó újra fel-lapozza a Pilinszky-összest, hátha talál benne egyéb idegen szövegeket is, hiszen a szerzőségbe vetett bizalma ugyancsak megingott.

De tegyük fel: Pilinszky csakugyan megírta a 'Bajvívás volt itt...' kezdetű négysorosot. Ebben az esetben a *Borges*-i paradigmával állunk szemben (*Pierre Ménard*...). Pilinszky alkotása a szerzőre kevésbé jellemző poétikai komponensekből építkezik. Bár az Ady-allúzió világos, a szóban forgó vers inkább ujjgyakorlatnak tartható. Ugyanakkor történeti jelentőséggel bír, hiszen nyitná teszi, lehetséges, hogy Pilinszky kevésbé *József Attila* és *Szabó Lőrinc* nyelvhasználatát, mint inkább az Ady-ét tekintette hagyománybeli elődjének.

Nem vethető el a szöveg olyan értelmezése sem, mely a két darab együttolvására vállalkozik. Itt kaphat kulcsszerepet az említett apró eltérés, a „Halál” szó kisbetűs írása. Pilinszky ugyanis tovább deformálja Ady versét, az antropomorfizmust általánosítássá szelidíti. Nemcsak megszakítja a pretextus homogén retorikáját, de csökkenti is egyik elemének jelentőségét. Ily módon irányítja rá a figyelmet a túlélés szemantikai mezejére, ezzel is utalva arra: egy szöveg egy másikon keresztül képes megújulni. Ugyanakkor Pilinszky verziója hozzájárulhat az Ady-kötet töredékességének filológiai dilemmájához is. Hatástörténeti szempontból az a változat érdemel ki-tüntetett figyelmet, amely képes az utólagosságban átrendeződni. Vagyis a 'Bajvívás volt itt...' szövegváltozatai közül a Pilinszky által újraírt és ezáltal kanonizált lehet a mindenkori jelen horizontja felől produktívnak tűnő poétikai teljesítmény. Azaz a Pilinszky-négysoros perspektíva-váltást is jelez kiinduló kérdésirányunkban: a szöveg nyitottságára helyezve a hangsúlyt az idézet szerzőségét, a mű eredetét egyaránt kétségbe vonja. De ez már nem a filológia kérdése.

Jegyzet

(1) A most készülő kritikai kiadás is szembekerült e ténnyel, s máig eldöntetlen, hogy melyik változatot közölje a főszövegben. A nemrégiben elhunyt, kiváló ADY-filológus, Koczkás Sándor több fórumon is emlékeztetett ennek filológiai és hermeneutikai következményeire.

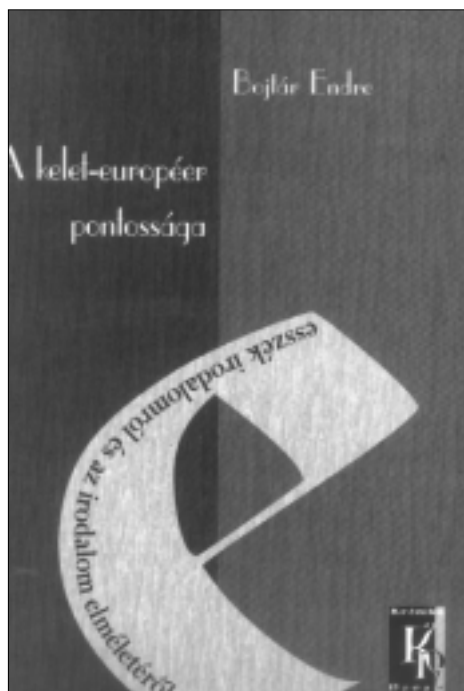
(2) A vers egésze rekonstruálható az OSZK-ban őrzött javított nyomdai levonatból. Az eredeti változatról meghatározó értelmezést tett közzé TÖRÖK Lajos: *A hang és a titok*. ADY Endre: *Bajvívás volt itt...* In:

Újraolvasó. Tanulmányok Ady Endréről. Szerk.: KABDEBŐ Lóránt – KULCSÁR SZABÓ Ernő – KULCSÁR-SZABÓ Zoltán – MENYHÉRT Anna. Anonymus Kiadó, Bp, 1999. 140–147. old.

(3) *Pilinszky János összes versei.* Szerkesztette, a szöveget gondozta és az utószót írta: HAFNER Zoltán. Osiris Kiadó, Bp, 1996. 301. old.

(4) A következő interpretációk természetesen csak az idézett esetre vonatkoznak, ily módon nem általánosíthatók.

H. Nagy Péter

A Krónika Nova könyveiből